

РОМАН ПОДОЛНИ ЗАКРИВАТЕЛ НА АМЕРИКИ

Част 0 от „Неисторически разкази“

Превод от руски: Цвета Пеева, 1975

chitanka.info

И градът беше сив, и денят, и настроението ми — всичко бе сиво като пепелта, изръсила се от цигарата ми в чашата с недоизпито кафе. И кафето беше сиво...

От командировката ми нищо не излезе. Изглежда, и на човека, който седи срещу мен в кафе-барчето на хотела, работите май не вървят добре. Оплюнчва цигара след цигара. Дръпне един-два пъти, гаси я, замисля се, пали нова.

— Нещо май сте разстроен? — запитвам.

Той вдига едрата си глава с огромно квадратно чело. Малките му остри очи почти физически ме отблъснаха. Смутих се.

— Извинете, не исках да ви безпокоя.

— Ами! Прав сте: Уйтмън е казал: ако ти се прииска да поговориш с непознат човек, защо да не го сториш? Виктор.

— Николай — отвърнах, като разбрах, че ми се представя.

— Значи и двамата сме победители. Единият на латински, другият на гръцки. Е, полусъименнико, какво ще кажете, да отидем ли в моята стая? Имам там бутилка вино, че тукашното кафе навярно и на вас вече ви е опротивяло?

Половин час му разправях за несполуките си със завода-доставчик. По-рано от края на тримесечието не дават машините, а ние интересно как ще изпълняваме плана си. И главното, директорът е такъв учтив, спокоен, обяснява всичко така логично, че, щеш не щеш, му вярваш. А моят директор ми крещи по междуградския да съм стиснал тоя за гушата, пък в негово присъствие ми е неудобно дори глас да повиша.

Не, преди е било по-добре: държали са специален човек за уреждането на тия въпроси, а старши инженерите са си седели на местата и не са се разкарвали само да си губят времето.

Въздъгнах и очаквателно загледах събеседника си, по-точно — слушателя си. Беше време вече и на него да му дам възможност да се изкаже.

— А вашите работи? И на вас ли не ви дават машини?

— Ами! — махна с ръка. — Де да беше така. Дадоха. Там е бедата, Коленка. Сега вече нищо друго не ми остава — ще трябва да се заема с новия експеримент.

— Физик?

— Експериментатор — въздъгна той.

— Кокетирате, а? — усмигнах се.

— Не, уви! Бих се радвал да е така.

— Искате да си смените професията?

— Не. Но може и да се наложи. Тъкмо върху това мислех, когато ме заприказвахте.

— Какво, неуспехи ли? — огледах износеното му сако, евтината ризка, панталоните, издули се като балони на коленете. — При вас, чувал съм, ако на тридесет не си кандидат, а на тридесет и пет — доктор на науките, вече те смятат за некадърник.

— Доктор съм. Дори член-кореспондент — физикът сви рамене.

Май се обиди. Добре де, ще се престоря, че му вярвам.

— И какво ви безпокои? Разправете, ако не е тайна.

— Каква ти тайна! Всички, които се занимават с тия проблеми, вече знаят, а скоро ще узнаят и тия, които не се интересуват. Запитахте ме — не съм ли физик. А аз ви отговорих: експериментатор. Не знам какъв физик съм, но като експериментатор съм добър.

Постави ръцете си на масата — огромни, червени, възлести, с изпъкнали вени.

— Тия две ръце ме направиха физик. Стъкло, метал, дърво, пластмаси — всичко могат да обработват. Като аспирант ухажвах една микробиоложка, правех ѝ свръхтънки тръбички... И до днес освен един японец никой не може да прави такива тръбички. Сега имам цял отдел, събрал съм все умни глави, създам съм им условия, златни момчета — на всекиго носа ще натрият.

Цялата хвалебствена тирада бе произнесена с доста унил глас.

— И какво ви огорчава?

Не отвърна на въпроса ми. Помълчахме известно време.

После големите му червени ръце ме хванаха за реверите на сакото и пред лицето си видях две решителни очи.

— Добре, ще се опитам да ви разправам. Ще помислите, че страдам от мания за величие. Но само не викайте психиатри. Ходих при тях още миналата година. Впрочем всичко започна преди осем години. Може би помните, че един французин съобщи за частици, движещи се по-бързо от светлината! Метафотони.

— Как да не помня. Такъв шум се вдигна в пресата. После май се изясни, че сбъркал.

— Да. Закриха метафотоните. Аз ги закрих.

— Вие?

— Ъхъ. Много бях доволен. Станах доктор на науките. Преди това все отлагаха защитата ми. Какво се натискаш, казваха ми, с тия отрицателни резултати за научна степен? Славата ми е лоша, разбирате ли. Един студент дори ми лепна прякора „погубвач на хипотези“. Предложат теоретиците нещо по-заплетено, а аз — бам! — веднага ги свалям от небето на земята.

Чували ли сте за кварките? Ох, каква каша беше! Американците ги открили на Слънцето, англичаните — в морската вода, австралийците ги уловили в космическите лъчи. Теоретиците предсказваха: елементарните частици трябва да се състоят от свръхелементарни. Нарекoха тези свръхелементарни частици кварки, описаха ни ги и експериментаторите се заловихме за работа.

Съставих план за експеримента — и хайде в Канада, да провеждам международен семинар. Оставих Скрупълъв да се занимава с опита. Добър физик. И като експериментатор не е лош. След две седмици — телеграма от него: „Намерих кварки в каменните въглища“. Радост! Работата мирише на Нобелова награда, а държавната е вече в ума ни. Връщам се. Поставяме заедно със Скрупълъв втора серия опити. Дяволска история?! Никакви кварки. Трета серия опити. Пак нищо. Скрупълъв си къса косите. Другите сътрудници просто нищо не разбират. Публикуваме резултатите. И се почна една: австралийците се извиняват за космическите лъчи. Американците казват, че неправилно били интерпретирали линиите на слънчевия спектър. Англичаните — те дълго мълчаха. Докато италианците не повториха опита им. Няма кварки и туй-то!

Теоретиците настръхнаха. Много им харесваше светът от кварки. Накрая го извъртяха. Има, казват, кварки, само че по-други. И пак ни дават описанието им.

Да ви кажа, слонът повече прилича на бивол, отколкото новите кварки на старите. Поне името им да бяха сменили. Ама нищо. Търсим ги — и такива няма. По същото време подхвърлят от Кембридж нова свръхсензация — опровергали експериментално едно от предсказанията на Айнщайн. Проверявам: прав си е Айнщайн.

Един австриец изказа предположението, че намагнитеното тяло е по-тежко от ненамагнитеното. Излезе блъф!

Наш физик откри пак нещо от този род — и него опровергававам...

Изобщо погубвач на хипотези. На една забава един студент се беше маскирал като мен, сложил си корона и табелка на гърдите: „Кралят на отрицателните резултати“. Такива ми ти работи!

— А какво точно ви огорчава?

— Отначало само това, че отрицателните резултати не са никак ефектни. Съдете сам: за откриването на кварките нали не е жалко и Нобелова награда да дадеш? Ама за закриването им? Опитът между впрочем е един и същ, само резултатите различни.

— И заради това искате да оставите физиката?

— Не, не искам. И не заради това. Ето например звъни ми Хишмън от Оксфорд...

— Охо!

— Чувал сте значи за него. Та звъни ми той и ужасно се извинява, но ме моли да не проверявам последния му опит. Суеверен бил.

Разсмях се от сърце.

— Аз виждам, че няма да поправа вашето настроение, но вие ме развеселихте, Виктор. Та така, Хишмън, а?

— Не се смейте. Раничко е. Знаете ли, нищо не му казах, но вече се бях заел с един експеримент. Нямахте наистина пряко отношение към неговия опит, пък и го бях започнал още преди три години...

Виктор стана от креслото, обърна се гърбом, отиде до прозореца и глухо каза:

— Не взех да проверявам експеримента на Либерман за изменението на гравитационната константа. Съмнявах се в резултатите му, но не ги проверих.

— И?

— Държи се. Проверявах Либерман. Други. Потвърдиха.

— Може би и вие бихте потвърдили.

— Навярно. Но моят експеримент беше поставен чисто. Взел бях три големи открития и бях отложил проверката им за след пет години. Преди да тръгна насам, проверих два от тях — без ефекта на Либерман.

Сега вече и аз скочих.

— Нима? Не може да бъде!

— Може. Преди мен и други ги бяха проверявали и потвърждавали. Аз ги закрих.

— Но има случаи... — ровех из гънките на паметта си, опитвах се да намеря някакво що-годе обяснение, но се сетих само за един аналогичен случай. — Виктор! Ето например. Четох го в „Известия“ преди години. Две групи учени спорели за някакви, вече не помня точно какви, свойства на кристалите. Едната група била открила тези свойства, а другата не ги откривала при опитите си. Спорели около десет години. А после и първата група престанала да намира тези свойства. Нима предишните им опити са били по-малко чисти? Защо се разстройвате! Не се случва само на вас. А положителните резултати ще дойдат. Знаете ли, при вас се получава същото като в стихотворението на Тютчев „Колумб“.

— При мен е обратното — Виктор бе седнал отново в креслото, въртеше в ръка полупразната чаша и гледаше през виното към лампата как зеленикавата течност прелива в синкаво и виолетово. — Точно обратното, Марк Твен е казал: „Удивително е, че Колумб е открил Америка! Но би било още по-удивително, ако тя не се бе оказала на мястото си“. По-удивително!

— Английската дума „Wonderful“ може да се преведе и като удивително, и като забележително. Забележително е, че Колумб е открил Америка, но би било още по-забележително, ако тя не се оказеше на мястото си.

— Забележително?! — Той остави чашата на масата и разплиска остатъка от виното. — Аз потопявам континенти, аз съм обратното на Колумб.

— Хе-хе! — не се сдържах и се разсмях. — Нима наистина сте решили, че това зависи от вас?

— Вече ви казах, че ходих при психиатрите. Смятат ме за нормален.

— А вие мислите, че свойствата на света зависят от вас?

— Длъжен бях да дам обяснение, непротиворечащо на фактите. При мен например се получава... Как да ви обясня, че да го разберете...

— Благодаря.

— А! Оставете обидите. Представете си... Не, не така... Нали човек осъзнава природата? И открива законите ѝ.

— Но те съществуват и преди да ги е открил.

— Да, но в неоформен вид... Атомното ядро... Можем да си го представим като твърдо тяло, като течност, като газ. Има различни модели за различни случаи. Какво е всъщност? А законите на природата... Ученият заставя природата да ги формулира. Нищо друго.

— Охо! Нищо друго? Значи при Птолемей Слънцето е обикаляло около Земята?

— Ами че от гледна точка на една още по-обща теория това и днес е правилно.

— А когато Айнщайн е измислял теорията на относителността и всичките там работи с пространството и времето — говорех бавно и развеселен търсех все нови и нови варианти. Интересът ми към Виктор, който излезе само един остроумен шегаджия, поспадна, но не и към извънредно забавните му измислици. — Не, представете си само как Вселената е скърцала със зъби, когато е изпълнявала изискванията на младия Алберт! Впрочем и Коперник е забъркал хубава каша, но в по-малки мащаби.

— Очаквах, че ще ви се види смешно. Но вие не знаете колко всъщност е тъжно.

Загледах го учуден. Ама той май не се шегуваше.

— Какво тъжно има в това?

— Аз съм обратното на Колумб. Онова, което търся, никога не се оказва на мястото.

— Но да откриеш, че нещо го няма...

— Да, знам, че и това се нарича откритие. Сега работата не е в ценността на резултата. Трябва да поставя експеримент със самия себе си, а не с материята. Психиатрите... Искам да узная прави ли са.

— И?

— Длъжен съм да опитам да „закрия“ нещо такова, нещо такова, което не може да изчезне. Не изчезне ли, и аз ще се успокоя.

— А ако изчезне?

— След месец ще видим. Пристигнах тук във връзка с апаратурата за опита.

— За какъв опит?

— Искам да проверя съществуват ли атомите.

Публикувано във вестник „Орбита“, брой 11/1975 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.